

Demokratik Aile: Kadınların Özgürleşme Mücadelesi

Aycan Diril

Tahakkümden Özgürlüğe:
Aileyi Yeniden Düşünmek

Günay Yakut

"Aile Yılı": Kadın
Özgürlüğü Mü, Erkek
Egemenliğinin
Pekiştirilmesi Mi?

Canan Çalağan

Aile Toplumun Değil Erkek
Egemen Sistemin Çelik
Çekirdeği

Rojin Elif Tokur

Savaşın Cinsiyetlendirilmiş
Konseptinde Kadın
Yoksulluğu

Diba Keskin

İslam ve Aile

Dara Süveyda

Parsa Azize, Wenise Muradi,
Abu Deryayi, Parsa Ahmadi ve
Zeynep Celaliyan'a mektup

14/3/25

İÇİNDEKİLER

1

Tahakkümden Özgürlüğe: Aileyi Yeniden Düşünmek

Aycan Diril

6

Ataerkil Aileden Demokratik Aileye: Kadınların Özgürlük Mücadelesi

Günay Yakut

11

Aile Toplumun Değil Erkek Egemen Sistemin Çelik Çekirdeği

Canan Çalağan

16

Savaşın Cinsiyetlendirilmiş Konseptinde Kadın Yoksulluğu

Rojin Elif Tokur

21

İslam ve Aile

Diba Keskin

24

Parsa Azize, Wenise Muradi, Abu Deryayi, Parsa Ahmadi ve Zeynep Celaliyan'a mektup

Dara Süveyda

Tahakkümden Özgürlüğe: Aileyi Yeniden Düşünmek

Aycan Diril-23 Mart 2025

Aileyi tek suçlu görmek, devletin, kapitalizmin, milliyetçiliğin ve ataerkil sistemin daha geniş yapılarını gözden kaçırmak olur. Kızların radikalleşmesi, sadece ailede gördükleri şiddetten değil, aynı zamanda çoklu, ilişkisel baskılar ve sınıfsal koşullar nedeniyle de gerçekleşir. Haliyle burada tek sorun aile değil aileciliktir, yani aileye yüklenen kutsallık, dokunulmazlık ve değişmezliktir

Yakın zamanda 2023 yapımı *Dört Kız Kardeş* isimli bir belgesel izledim. Belgeselde Tunuslu Olfa ve dört kızının hikâyesi anlatılıyor. İki kızın IŞİD'e katılma sürecine ve geride kalan kız kardeşlerin yaşadıklarına tanıklık ediyoruz. Geride kalan kardeşler hem kendi yaşadıkları süreci hem anneleri ile olan ilişkiyi, annenin kişisel tarihini, gördüğü baskı ve şiddeti, çocukluğunu, evliliğini, bedenine ve cinselliğine dair deneyimleri, sevgi ve arzu üzerine anlatıları, hem de baskı ve şiddetin kendilerine nasıl yansıdığını anlatıyor. Bu anlatı içinde iki kızın IŞİD'e katılımına ilişkin her ne kadar Tunus'da gerçekleşen isyanlar, ardından muhafazakarlaşma ve dinciliğin bilhassa kadınlar üzerindeki etkisi, siyasi ve toplumsal nedenleri kısaca aktarılsa da bu meselenin esas olarak aile içindeki baskı ve şiddet ile tarif edildiğini görüyoruz ve filmin sonunda Eya IŞİD'e katılan kardeşlerine ve hapisanede büyüyen yeğenine yönelik şöyle söylüyor: *"Seni yok eden bu ailenin beni yok etmesine izin vermeyeceğim."*

Gerçekten böyle midir? Mesele gerçekten aile içindeki ilişkiler, aile aracılığıyla kurulan ve yeniden üretilen şiddet ile mi ilgilidir, yok eden aile midir, itiraz ve direniş aileye karşı mı örgütlenmelidir? Bu sorulara verilecek yanıt hem hayır hem evet oluyor sanırım.

Evet, çünkü: Aile binlerce yıl içinde varlıkların birlikte yaşam formundan, ataerkil, mülkiyete dayalı, kapitalist modernite ile birlikte parçalanmış çekirdek aile formuna evrildi. Belirli bir zaman ve mekânda dönüşerek değişen sistemlerden etkilenen ve bu sistemleri yeniden üreterek etkileyen yeni bir aile formu. Bugünün ailesi kutsal, dokunulmaz, özel alandır. Devletin prototipi, tahakküm ilişkilerinin mikroformu olarak görülür. Milliyetçilik, cinsiyetçilik, dincilik, sömürgecilik, eşitsizlik, heteronormativite ve şiddet *güven alanı* olarak tesis edilen aile içinde yansıma bulur. Babanın ve/veya kocanın başkanlığında kadın emeğiyle yeniden üretim alanına dönüşen bir iktidar alanıdır. İktidar tüm ilişkilere sızdığından aile içinde kadınla erkek, anne ile çocuk, çocuk ile eşya-canlı arasındaki ilişkilerde normatif olan üretilmeye devam eder. Bu anlamıyla doğrudan sistemin ideolojik bir yansımasıdır.

Ben ayrıca bu soruya psikanaliz aracılığıyla bir yanıt aramak isterim. Psikanaliz derken özneyi tarih ve toplumdaki kopuk ele alan terapi salonlarına sıkıştırılmış travma çözümlenmeleri ile cinsel güdülerin tartışıldığı bir noktadan bahsetmiyorum. Psikanaliz; şiddet, sevgi, arzu, rıza gibi konuları, aile içi ilişkiler aracılığıyla kurulan öznellikleri izah eden bir alan aynı zamanda. Olfa'nın kızlarına uyguladığı baskı, onların kimliklerini inşa ederken yaşadıkları çelişkilerin, aile içindeki ilişkilerin bireyin kimliğini nasıl şekillendirdiğinin, özneyi üretirken iktidar ilişkilerinin nasıl kuşaklar boyu işlediğinin bir örneğini de teşkil ediyor.

Psikanalizde aile, çocukluk yaşantıları, karşılaşmalar ile öznenin üretildiği, deneyimlerin kurulduğu ve bu deneyimlerin kişiler arası ilişkileri doğrudan etkilediği bir alan olarak anlam kazanır. Psikanaliz, cinsiyet farkının özneleşme sürecindeki etkilerini ortaya koyar. Bunu en belirgin haliyle Ödipal komplekste, çocuğun ilk arzularını annesine yöneltmesi ve babasını bu arzusunun önünde bir engel olarak görmesi sürecinde görürüz. Erkek çocuk, babanın otoritesini (ve hadım edilme tehdidini) içselleştirerek onunla özdeşleşir ve böylece cinsel kimliğini geliştirir. Kız çocuk ise anneden ayrışarak fallusun eksikliğini deneyimler ve bu eksiklik üzerinden kendi kimliğini kurar.[1]

Dolayısıyla heteroseksüel bir varsayımla aile içinde öznenin kurulması -Olfa'nın kızlarıyla kurduğu ilişkideki normatifin temsili olan konumu gibi- ilk ilişkilene, ad koyma ve özdeşim süreçleriyle birlikte bakım ve bağıllık temelinde şekillenir. *Kendi olma* sürecimiz, bu bağıllıkla iç içe gelişirken, aynı zamanda bizi sömürüye açık hale getirir.[2] Özne ancak belirli normlar içinde tanınarak var olabilir, yani özneleşme süreci başkalarıyla kurduğumuz ilişkiler içinde şekillenir. Ancak bu ilişkiler, yalnızca kendimizi

gerçekleştirdiğimiz özgür alanlar değil, aynı zamanda bizi denetim altına alan, sömürüye açık hale getiren bağlardır. Aile, bu paradoksun en somut görünümünden biri.

Bir yandan, aile öznenin ilk tanınma ve özneleşme alanıdır. İlk bakım, ilk dil, ilk aidiyet burada kurulur. Diğer yandan, bu bağlılık kişiyi bağımsız bir özne olmaktan çok belirli normlara mahkûm edebilir. Cinsiyet rolleri, itaat beklentisi, duygusal manipülasyon ve hatta sevgi adına sürdürülen baskılar, bağlılığı bir tahakküm aracına dönüştürebilir.

Öznelliğin oluşturulduğunu ifade eden psikanaliz toplumsal ilişkilerin, normun ve ahlakın üretim alanı olarak ortaya koyduğu aile içi ilişkileri esas alırken temeline cinsellik sorunsalını da -ailenin güçlendirilmesine yarar şekilde- alır. Aile içinde, cinselliğin evlilik içileştirilmesi, üreme, soy, miras, hukuk ve mülkiyetle denetim altına alınması, bilgi ve iktidar alanlarının kurumsallaştırılmasına yarar. Nüfusu denetim altına almak, işgücünü ve askeri gücü yeniden üretmek, muhafazakarlık ve dincilik ile bedenlerin gözetim ve denetim altına alınmasına neden olur.

Bugün evlilik birliği olarak kurulan yapı, içinde aşkı barındırsın ya da barındırmasın bu politikalardan yakasını kurtaramaz. Haliyle iktidarın tahakkümüyle derinleşen, bir kontrol aygıtına dönüşmüş, birlikte yaşam alanı olmaktan çıkıp norm olarak güçlenmiş aile kurumunun; kadınları, kadın cinselliğini, cinsel edimlerdeki çeşitliliği yok etmeye çalıştığını söylemek gerekir. Belgeselde de Olfa'nın yaşadıkları, çocukluğu ve gençliği ile taşıdığı hafıza, tüm toplumsal-tarihsel etkenlerle birlikte kızlarına aktarılır. Kızların kimisini direnişe, kimisini kendisini yok etme pahasına katliamcı bir zihniyete dahil olmaya götüren yolların taşları, aile aracılığıyla döşenir.

Ancak aynı zamanda sorunun cevabı **Hayır, Çünkü:** Çok daha ilişkisel, karmaşık bir yapı olmasına rağmen modernite içinde aile tüm travmaların kökeni, şiddetin merkez noktası ilan edilir. Krizli kişisel ilişkiler aile içinde şiddete ve çözülmemiş travmalara dayandırılır. Hele de günümüzde herkesin “çocukluğuna indiği” çeşitli tahlillere dayanan, terapilerde kadınların babalarıyla kurduğu ilişkilerin analiz edildiği ve bu ilişkilerde bastırılmış sevgisizliğin, arzuların, yaraların analizi açığa çıkarılmaya çalışılır.

Oysa babayla kurulan ilişki, kadının ve doğanın mülkleştirilerek sömürgeleştirilmesinin, ekonomiden, emekten, toplumsal alanlardan koparılmanın, yeniden üretimin, milliyetçiliğin izdüşümlerini taşır. Babayla kurulan ilişkinin esasında “babanın yasası” olanla yani ataerki ile ilişki olduğu ifade edilmez. Temelinde şiddet öyküsü olan aile yaşantılarına dair izahlar kimi zaman ailenin; sistemin, devletin, kapitalizmin biyoiktidar alanlarından biri olduğu gerçeğini görünmezleştirir. Psikanalizin öznelliği kurmaya dair

ifade ettiği tüm o değişkenler toplumdan ve tarihten izole edilmiş tekil deneyimleri ifade ettiğinde sınırlı kalır. Aileyi bireyi şekillendiren merkezi bir yapı olarak görmek yerine, ailenin de aracılığıyla öznelerin ve onların arzularının daha geniş toplumsal ve tarihsel süreçler içinde nasıl yönlendirildiğini analiz etmek gerekir. Cinsel politikaları, ailenin bir iktidar alanı olarak normu yeniden üretmesini, bilhassa kadınlık deneyimlerinin kurulması, kapatma ve kırım politikalarının üretim aygıtı olmasını, demografya, ucuz iş gücü, görünmeyen emek meselesinin bedenleştirdiği aygıtlardan *biri* olduğunu hatırlamak gerekir.

Mesele Olfa'nın kızlarıyla kurduğu ilişkinin aktarıldığı gibi tek başına aile ile ilgili olsaydı bazı feminizmlerin de ifade ettiği gibi aileyi ortadan kaldırmak, kadın özgürlüğü açısından esaslı bir hedef olabilirdi. Aileyi tek suçlu görmek, devletin, kapitalizmin, milliyetçiliğin ve ataerkil sistemin daha geniş yapılarını gözden kaçırmak olur. Kızların radikalleşmesi, sadece ailede gördükleri şiddetten değil, aynı zamanda çoklu, ilişkisel baskılar ve sınıfsal koşullar nedeniyle de gerçekleşir. Haliyle burada tek sorun aile değil aileciliktir, yani aileye yüklenen kutsallık, dokunulmazlık ve değişmezliktir.

Ailenin toplumsallığın bir biçimi olduğuna ilişkin tarih, varlıkların bir arada yaşadığı ilksel formların, ihtiyaçlara, dayanışmaya ve birlikte yaşamaya dayalı olduğundan bahseder. Çoğunlukla topluluk içinde kadınların, erkeklerin, çocukların, ağaçların, hayvanların, toprağın, suyun, böceklerin, meyvelerin, sebzelerin, “madde”nin bir parçası olduğu “eyleycilerin” ihtiyaç dahilinde karşılıklı bağımlılığın da mevcut olduğu, şeyler üzerinde tahakkümün kurulmadığı ve insana hizmeti esas alan mülkiyetçi bir anlayışı taşımayan bir yer, dinamik bir mekân olarak tarif edilebilir.

İlksel yaşam alanlarına *bilindiği kadarıyla* ihtiyaçlar, dayanışma, eşitlik ve bir aradalık temelinde yalnızca insanlar değil, insan olmayan oluşlar da dahildir. Yani tarihsel hafızayı canlandırmak ve ailenin demokratik ve ekolojik bir zemine kavuşması iddiasında olmak imkânsız bir ütopya olmasa gerektir. Bu yüzden özgürlük pratikleri, “aileyi reddetmeyi” değil, aile içindeki tanınma biçimlerini dönüştürmeyi gerektirir. Dolayısıyla soru şudur: ailenin dönüştürülmesinin, birlikte yaşamın, eşitliğin, demokrasinin, değer üretiminin, özgürlükçü ilişkilerinin bir üretim alanı olmasının imkânları yaratılabilir mi?

Biz yaratılabilir diyoruz. Jineolojî, tahakkümün ortadan kalktığı, eşitlikçi ve kolektif bir yaşam formunun inşa edilebileceğini vurgular. Mevcut iktidar ilişkilerinin sürdürüldüğü aile formlarında şiddet mekanizması olmaya başlamış ailenin kendisini değil dayanağını aldığı sistem ideolojilerini ortadan kaldırmayı esas alır. Bugün sistemin bir prototipi olarak

parçalı ve tahakküm esaslı zihniyetinden koparıp, aileyi demokratikleştirerek demokratik bir toplumun prototipi haline getirmenin yollarını arar. Heteronormatif, kan bağına dayalı akrabalığa, ailecilik ideolojisine değil, tüm insan ve insan olmayan varoluşların kendi farklılıkları ile dahil olduğu bir özgürlük alanına işaret eder. Maddenin kendi canlılığı, zekası, ruhu -adına ne dersek diyelim animizmde yansımaları bulan- ile bir eyleyici olarak eşlik ettiği toplumsallıktan bahseder. Erkek karşısında kadın, ebeveyn karşısında çocuk, insan karşısında insan olmayan, canlı karşısında cansızın tahakküme dayalı ilişkilerini üretmeyi bırakıp tüm varoluşların demokratik, farklılaşan, çeşitlilikleri ile bir arada özgürce yaşamasının imkânlarını yaratır.

Yani yaratma arzusu duyulan; Butler'ın radikal demokrasi ile açıkladığı kucaklama, ekmeleme ve genişleme anlamında "yaşanabilir bir hayatı sağlayan normları mevcut durumda hakları tanınmamış olan topluluklara genişletmek"[3], aile mefhumunu da böylesi bir zeminden beslenerek yeniden inşa etmektir. Özcesi; Eya ve kadınlar bu ilişkiler içinde özneleşirken itiraz hakkını da koruyarak özgürleşmeyi önceliyor. İlk itirazı da ailecilik özelinde baskı ve şiddete karşı yapıyor. Olfa da itaat beklentisine itiraz etmeyi, normatif olana, evlilik içindeki baskılara direnmeyi asla bırakmıyor. Kız kardeşler annesiyle kurduğu ilişkiyi ortadan kaldırmıyor, oradan güç alıyor, birlikte kalarak, dayanışarak direniyor, onlara kadar gelen ve kimi zaman onlar aracılığıyla da süren şiddetin sürekliliğini kırarak aile içindeki özneleşme biçimlerini dönüştüreceğini iddia ediyor. *Sadece bu ailenin değil, bu zihniyetin de kendilerini yok etmesine izin vermiyor.*

---

[1] Ayrıntılı tartışma için: Jacques Lacan, *Fallus'un Anlamı*, çev. Saffet Murat Tura, İstanbul: Alfa Yayınları, 1994.

Burada detaylarına giremesek de cinsel farka ilişkin psikanalist belirlemeleri, kadının fallusa sahip olmak temelinde bir eksiklikle kimliğini oluşturduğu analizini eleştirdiğimizi belirtmek gerekir. Yine feminist literatür içinde Julia Kristeva, Nancy Chodorow, Luce Irigaray, Judith Butler esaslı itirazları yapan düşünürlerden birkaçıdır.

[2] Ayrıntılı tartışma için bakınız: Alev Özkazanç, "Psikanalizin Doğuşu: Beden, Cinsellik ve Öznellik", *Arete Politik Felsefe Dergisi*, Cilt, 1 (1), 2021 , s. 8-25.

[3] Alev Özkazanç, "Butler'in Feminizmi: Siyasi Bir Okuma İçin Kılavuz", *Mülkiye Dergisi*, 37 (4), 2013, sy. 118-138.

Ataerkil Aileden Demokratik Aileye: Kadınların Özgürlük Mücadelesi

Günay Yakut-23 Mart 2025

“Kadın-erkek birlikteliği için en ideal yaklaşım, ahlaki ve politik topluma bağlı özgürlük felsefesini esas almalıdır. Bu çerçevede dönüşüm yaşanacak aile, demokratik toplumun en sağlam güvencesi ve demokratik uygarlığın temel ilişkilerinden biri olacaktır”

Aile, erkek egemenliğinde hiyerarşik olarak sürdürülen toplumsal cinsiyetçi rollerin derinleştirildiği bir yapı olarak ifade edebiliriz. Tarihsel olarak geriye gidip aileyi ifade etmeye çalıştığımızda, tanımını her dönem farklılaştığını görüyoruz. Ama en geniş tanım olarak aileyi, insanların bir arada yaşamayı sürdürmeye dair bir deneyim olarak belirtebiliriz, Tarihsel süreç içerisinde en fazla değişime uğrayan “aile” bugün hali kendini sürdürüyor olması ne kadar köklü olduğunun da göstergesidir.

Baktığımızda aile, birlikte yaşamının maddi ve manevi ihtiyaçları temelinde açığa çıktığını söyleyebilir. Beslenmek, barınmak, korunmak gibi bizleri yan yana getiren ve tutan maddi ihtiyaçların yanında sevgi, güven, dayanışma, mücadele, eşitlik, özgürlük beklentilerinin de olduğu ihtiyaçlar olduğunu biliyoruz. Aileyi, ulus devletlerin oluşmaya başladığı süreçlerde kapitalizmin kendini hissettirmeye başladığından itibaren, hiyerarşik ilişkilerin kurulduğu ve bu ilişkilerin erkek egemen zihniyetle korunduğunu yapılarla dönüştüğünü görüyoruz.

Ve bunun bir sonucu olarak her gün en az bir kadın katlediliyor, sistematik şiddete maruz kalıyor. Kadınlar en çok da aile içinde, en yakınları olan erkekler tarafından maruz bırakılıyorlar. AKP iktidarının 'Aile Yılı' ilan ettiği bugünlerde, kadın katliamlarının yüzde 70'inin ev içinde gerçekleştiğini görüyoruz. Kadına yönelik şiddetin ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın yoğun olduğu bir ülkede, bu kararın siyasi iktidarın 'makul aile' yaratma hedefinden kaynaklandığı biliyoruz. Kadın katliamlarına yönelik herhangi bir adım atmayan iktidar, aksine kadınları şiddetin ve istismarın olduğu aile ortamlarında zorla tutmaya yönelik politikalar geliştirmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmekle kalmayan iktidar, failleri koruyan söylemler ve yasaları uygulamada gösterdiği eksikliklerle bu şiddet ortamının devam etmesine sebep olmaktadır. Kadın katliamları, toplumsal ve sistemsel bir sorundur. Uygulanmayan yasalar, faillere verilen hafif cezalar ve "haksız tahrik indirimi" gibi uygulamalar, kadın katliamlarını adeta teşvik eder niteliktedir. Öte yandan, iktidarın kadınların güçlenmesini ve özgürleşmesini engellemeye yönelik politikaları da bu şiddet sarmalını beslemektedir. Tam da bu noktada, kadınların özgürlüğü, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından "Aile Yılı"nın ne anlama geldiğini iyi çözümlenmek gerekmektedir.

Bu ülkede her gün en az bir kadın, erkek egemen sistemin yarattığı toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık nedeniyle katledilirken; daha çok çalıştırılacak işçi, savaştırılacak asker ve ucuz emek gücü üretmek için hükümetler tarafından ailelerin, aile içinde de kadınların kuluçka makinesine dönüştürüldüğü ve buna dair politikalar geliştirilmesi, iktidarın "makul aile" yaratma çabasının bir parçasıdır. AKP iktidarının öncelikli konusu doğum oranları ve ailenin korunması değil, her gün yaşam mücadelesi veren kadınlar ve çocuklar olmalıydı. Ekonomik krizin derinleştiği, sosyal ve siyasi sorunların yoğunlaştığı bir süreçte, çocukların hangi koşullarda ve nasıl büyüüleceğini düşünmeden kadınlara 'hadi doğurun' demek, toplumsal gerçeklikten kopuk bir yaklaşımdır. Temel gıda, barınma ve sağlık gibi yaşamsal ihtiyaçlara erişimi zorlaştığı bu dönemde, kadınların kaç çocuk doğuracağına kadar karışmak hem büyük bir beden politikası hem de diğer sorunlarla birlikte katmerleşen bir "dertler yumağından" başka bir şey değildir. Ve bu kadar toplumsal sorun, kadın cinayeti yaşanırken ilan edilen 'Aile Yılı'nın amacının azalan genç nüfus olmadığını biliyoruz. Amaç, tarihsel olarak inşa edilen erkek egemen sistemi güçlendirmek ve kadının iradesini, varlığını yok saymaktır.

Mevcut aile yapısı içinde kadınlardan itaatkâr, fedakâr ve sessiz olmaları, yani özne olmamaları beklenmektedir. Kadın ve çocuk odaklı politikalar yerine aile odaklı politikalar

geliştirmeyi hedefleyen iktidar, bir yandan da kadın özgürlük mücadelesine karşı bir hamle yürütmektedir.

Kadının Yok Sayıldığı “Güçlü Aile”

Türkiye’de modernleşme sürecinden başlayarak günümüze kadar her dönemde kadın, anne olarak tanımlanmış ve aile içinde konumlandırılmıştır. Beş yıl önce yürütülen bir araştırma kapsamında ziyaret ettiğim İslami temelli kadın sivil toplum örgütlerinde, “güçlü ailenin” kadın aracılığıyla yaratılmaya çalışıldığına tanık oldum. Bu anlayışa göre güçlü bir aile için kadın itaatkâr ve fedakâr olmalıdır. Kadın hangi çalışmayı yürütürse yürütsün, önceliği aile içindeki rollerini ihmal etmemek olarak görülmektedir. Bu kadının en büyük başarısı olarak takdim ediliyordu. Toplumsal cinsiyet rollerinin, kadın-erkek eşitsizliğinin pekiştirildiği buradaki faaliyetlerde kadın, öncelikle annelik ve eşlik rolleri üzerinden tanımlanıyordu. Erkeğin doğası gereği ‘sinirli’ olduğu ve bu nedenle kadının ev içinde ‘sessiz kalması, alttan alması’ gerektiği, verilen eğitimlerde en çok vurgulanan örneklerden biriydi. Aynı zamanda kadına ve çocuğa karşı şiddetin, ayrımcılığın ve eşitsizliğin nedenleri, “zayıf aile” kavramına bağlanmaktadır. “Sağlıklı aile” için kadının bilinçlenmesi gerektiği öne sürülerek, toplumun da ancak bu şekilde düzeleceği savunulmaktadır. Buralarda çalışma yürüten kadınlar, aileyi kadınla özdeşleşmiş ve aileyi ideolojik bir meşrulaştırma aracı olarak görmektedir.

Devletin taleplerine göre şekillendirilen aile, iktidarın kendini yeniden ürettiği bir merkez hâline gelmektedir. İnşa edilmeye çalışılan, kadının yok sayıldığı, iradesinin gasp edildiği bir aile modelini yaratmaktır. AKP, kadın mücadelesinin ve direnişin yükseldiği bu yüzyılda “aile yılı” ilan ederek bu mücadeleye ideolojik olarak saldırmaktadır. İktidarın bu yaklaşımına karşı kadınlar, yıllardır mücadele etmektedir ve tüm baskılara karşı her zaman bir mücadele yöntemi geliştirmektedirler.

“Aile yılı”nın ilan edilmesini karşı kadınların yükselttiği sesin aileye karşıtlık meselesi olmadığını vurgulamak gerekiyor. Esasta karşı durduğumuz ve mücadele yürüttüğümüz “ailecilik” anlayışıdır. Aileciliğin, erkek egemen zihniyetine dayandığını; çok çocuklu olmak, erkek çocuk doğurmak, soyun sürdürülmesi ve kana bağlı ilişkilerin güçlendirilmesi gibi durumların öne çıkıyor. Bakım yükümlüğü, sorumluluğu yüklenen kadının, eşit şartlarda yaşamadığı, hayatının öznesi olmadığı ailecilik anlayışına karşı sesini yükseltmektedir. Mevcut ailede kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet, katliam, köleleştirme ve nesneleştirilme kültürü hakimdir. Tam da bunlara karşı ailenin değiştirilip, dönüştürülmesi mücadelesinin önemli olduğunu vurgulamak gerekir. Simone de

Beauvoir'nin de dediği gibi "Kadın, aile içinde ezilmeye devam ettiği sürece, özgürleşmesi mümkün olmayacaktır." Mülkiyetin, hiyerarşinin, iktidarın olduğu yerde kadının özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Bunun için ilk olarak kadını özgürleşmesini merkezine alan bir paradigmadan başlamak gerekir.

Ailenin Demokratikleşmesi

Peki, mevcut aile ile demokratik ve kadın özgürlükçü bir yaşam inşa edilebilir mi? Kadının özgür olmadığı bir toplum, özgürlükten bahsedebilir mi?

Bizler biliyoruz ki; kadın etrafında oluşan ve toplumun en eski kurumu olan aile, kadın etrafında bir çözüme yaşamaktadır. Aile olgusu, toplumsal olarak inşa edilen bir gerçeklik olduğunun bilinciyle toplumsal özgürleşme ancak ailenin değiştirilip, dönüştürülmesiyle mümkün olacaktır. Çünkü aile, aşılması gereken bir toplumsal kurum değildir. Kadın ve erkeğin tüm enerjisini tüketen, iktidarın her gün yeniden üretildiği, kadın kırımını merkezde olan bir aile, değişip dönüşmeden, demokratikleştirilmeden kabul edilecek bir alan değildir.

Tam da burada alternatif bir yaşamın özgür eş yaşam kuramı üzerinden kuruyoruz. Aile içinde de kadın ve erkeğin eşit şekilde karar verdiği, eşit şekilde düşündüğü bir modeli savunurken; eş tanımını da bir kopyadan değil, bir ortaklık olarak belirtiyoruz. Mevcut aileleri demokratik ailelere dönüştürmek, özgür eş yaşam kapsamında yaklaşmayı gerektiriyor. İlişkilerin ahlaki ve politik ilkelerle kurulması gerektiğini sunuyor özgür eş yaşam. Ahlaki politik toplumun özü; eşitlik, özgürlük ve demokrasi temellidir. Özgür eş yaşam, kadın ve erkeğin klasik geleneksel çizgilerden koparak iradesini özgürlük çizgisine taşıyabilmesidir. Kadın nesne konumundan çıkarılıp, özne olmalıdır. Yani xwebûn olmaktır.

Bu çerçeveden bakarsak, ailenin dönüşümü, kadın ve erkeğin hiyerarşik ilişkilerden arındığı, kadın ve çocuğun özne olduğu, mülkiyet iddialarının terk edildiği demokratik bir yapıyla mümkündür. Eşit ilişkilerin geliştiiği, kadınların özgür iradesiyle içinde yer aldığı aile, iktidarın kışkacından kurtulabilir. Demokratik ailede, kadın erkeğin tamamlayıcısı değildir. Kadın, demokratik ailede öznedir. Çünkü mevcut ailede erkek, kadını kendine yedeklerken her ikisi de çocuğu kendilerinin devamı olarak görür ve iktidar çocukla devam etmektedir. Erkeğin küçük devleti denilen ve iktidarı besleyen mesele buradan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle demokratik ailede, her ferdin özne olduğu, kendini gerçekleştirme, yaratma ve var etme koşulunun oluşturulması gerekmektedir.

“Kadın-erkek birlikteliği için en ideal yaklaşım, ahlaki ve politik topluma bağlı özgürlük felsefesini esas almalıdır. Bu çerçevede dönüşüm yaşanacak aile, demokratik toplumun en sağlam güvencesi ve demokratik uygarlığın temel ilişkilerinden biri olacaktır”. Toplumsal dönüşümün bir parçası da olan demokratik aile, demokratik ulusun inşasında da önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin aile üzerinden denetlendiği günümüzde, özgürleşme ancak aile yapısının dönüşmesiyle mümkün olacaktır.

Özcesi, dünyayı değiştirme niyetiyle yola çıkan kadınların mücadelesi ve direnişi iktidarları ürküttü ve daha fazla saldırıya geçmelerine neden oldu. Bu mücadeleye karşı, erkek egemen sistem, 21. yüzyılda kendini yeniden revize etmeye çalışmaktadır. Direngen ve mücadelecü dünya kadınları, cinsiyetlerinden kaynaklı ezildiklerinin, yok sayıldıklarının ve katledildiklerinin farkındadırlar. Ve kadınlar buna karşı mücadele hatları geliştirmektedirler. 21. Yüzyıl’ın kadın yüzyılı olacağı bu dönemde, iktidarın kadın düşmanı politikaları ve saldırılarının artacağını da görebiliyoruz. Türkiye’de bu kadar toplumsal kriz ve kadın-çocuk katliamı varken “Aile Yılı” ilan edilmesinin asıl sebebi de budur. Kadınlar tüm bunlara karşı mücadeleden vazgeçmeyecek ve geri adım atmayacaktır.

KAYNAKÇA

Jineoloji Dergisi, Aile Tartışmaları Sayısı

Zozan Sima, *Jineoloji Ders Notları, Diyarbakır Jineh Yayınları, 2024.*

Aile Toplumun Değil Erkek Egemen Sistemin elik ekirdeği

Canan alağan-23 Mart 2025

Modern kapitalist düzene ait bir form olarak şekillenen çekirdek aile, sisteme aynı nitelikleri ile hizmet eder. oka anlatıldığı gibi gelişmişliğin ve toplumsal ilerlemenin doğal bir oluşumu olarak değil aslında hukuksal yaptırımlar yoluyla zorla topluma kabul ettirilmiş bir yapıdır

Ülkenin dört bir yanında kadınların tüm coşkusuyla alanlara, meydanlara aktığı bir 8 Mart'ı daha geride bıraktık. Aralıksız süren eşitlik ve özgürlük mücadelesinin talandığı bir gün olan 8 Mart; erkek egemen düzene, egemen erkeklige karşı rengrenk binlerce kadının bir araya geldiği, birbirinden g ve moral aldığı bir büyük buluşma. Bu 8 Mart'ta kadınlar bir kez daha attıkları sloganlar, yazdıkları dövizler ve yaptığı konuşmalarda hem erkek egemen şiddete, sömürüye, ayrımcılığa karşı öfkelerini ve itirazını dile getirdi hem de mücadelesini yürüttüğü eşit ve zgr yaşamı tarif etti tüm çeşitliliği ile.

Bu 8 Mart yerel, bölgesel ve küresel ölçekte büyük dönüşümlerin yaşandığı tarihsel bir kavşakta gerçekleşti. 27 şubat günü Sayın calan tarafından yapılan "Barış ve Demokratik Toplum" ağrısıyla kadınların yıllardır mücadelesini yürüttüğü barışa dair umutların arttığı bir tarihsel kavşak. Sayın calan'ın kadınlara gönderdiği 8 Mart mesajında da ifade ettiği gibi "savaş ve çatışma kültürü en başta kadına yöneliktir. Bu kültürü bir nebze de olsa geriletmek mücadelenin dinamosudur." Militarizmin egemen erkeklige yeniden ürettiği, eril şiddeti körüklediği ve erkek egemen düzeni güçlendirdiği bilinciyle kadınlar yıllardır barış mücadelesinin en önünde yer aldılar. Bu 8 Mart'ta barışın inşasında da en nde olacaklarını haykırdılar alanlardan. Yine mesajda ifade edildiği üzere kadın sorunu çok daha derin ve tarihsel bir sorun ve barış kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesinin nn açacak bir dinamo olma olasılığı yaratıyor.

Tüm dünyada artan sağ popülizm ve milliyetçilik kadınların yaşamını ve özgürlük mücadelesini tehdit ederken Türkiye’de de iktidarın kadınları hedef alan politikaları artarak devam ediyor. Bu politikalara karşı “Aile Yılı Değil Mücadele Yılı” diyerek cevap veren kadınların kararlılığı 8 Mart’a damgasını vururken önümüzdeki dönem mücadelenin seyrine de işaret ediyor.

İktidarın 2011 yılında Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığının adını Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak değiştirmesiyle birlikte kadınlar için öngördüğü politikaların da seyri büyük oranda belli olmuş oldu. Ardından gelen yıllarda İstanbul Sözleşmesi’nden geri çekilme kararı, 6284 sayılı yasanın fiilen işlevsiz hale getirilmesi, boşanmanın zorlaştırılması ve nafaka hakkının gaspı girişimleri gibi üst üste gelen saldırılar kadınları aileye kapatarak varlığını bütünüyle görünmez kılma girişimleriydi. Nihayetinde 13 Ocak tarihinde cumhurbaşkanı tarafından 2025 yılının “Aile Yılı” olarak ilan edilmesi kadınlar açısından beklenmedik bir durum değildi.

Aile yılına dair iktidar tarafından yapılan açıklamalara bakıldığında, 12. Kalkınma planı ve 2024 yılı mayıs ayında açıklanan Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve eylem planı referans belgeleri olarak sunuluyor. Bu belgelerde özetle; küresel ölçekte yaşanan değişimlerin aile ve evlilik kurumunu tehdit eder duruma geldiği, gelişen teknolojilerin iletişimi azaltarak kadim aile değerlerini hedef aldığı, ailenin zayıflamasının milli kültürün aktarımını zayıflatacağı, sağlıklı nesillerin yetişmesi, dinamik nüfus yapısının ve kalkınmanın istikrarlı sürmesi için ailenin güçlendirilmesi gerektiği ifade ediliyor. Güçlü bir milletin güçlü aileden oluşacağına vurgu yapılıyor.

Yine demografik yapıdaki değişimlerin işgücü piyasaları, sosyal güvenlik sistemi, kamu maliyesi, kamu hizmetleri, sosyal politikalar, sosyal hizmetler ve bunların finansmanı üzerinde oluşturduğu yüke dikkat çekiliyor.

Kadınlar cephesinden bakıldığında iktidara “Aile Yılı Değil Mücadele Yılı” diyerek yükselen itirazın sebebi, yukarda kısaca özetlediğim bu ifadelerin kadınların yaşam gerçekliğinde neye denk geldiğinin çok iyi biliniyor olması.

Her birimize verili düzen içinde ilkokul kitaplarından başlayarak ailenin toplumun çelik çekirdeği olduğu öğretilir. Zannımca bir çelik çekirdek olduğu doğrudur ancak toplumun değil erkek egemen sistemin çelik çekirdeği. Kadınlara erkek arasındaki toplumsal ilişkinin hiyerarşi ve tahakküm kuracak biçimde kadın aleyhine bozulduğu, ilk sınıflaşmanın cinsiyet temelinde açığa çıktığı andan bu yana tüm sınıflı toplumlarda aile, bu ilişkiyi

yeniden üretip güçlendiren, farklı sınıfsal bölünmelere meşruiyet sağlayan bir işlev gördü. Halen devam eden bu işlevi açısından ele alındığında toplumsallığı değil tersine toplumsal sorunları üreten hatta sorunların kök hücreleri konumundaki bir kurumsallaşma olarak nitelendirmek daha yerinde olur. Her sınıflı düzende farklı formlarda karşımıza çıksa da değişmeyen özü erkeğin aile içindeki iktidarı ve kadın ve çocukların bu eril iktidara itaati üzerine kurulu olmasıdır. Bu hiyerarşik yapısıyla aile, kadının toplumsal rolünü alabildiğine sınırlandırır.

Modern kapitalist düzene ait bir form olarak şekillenen çekirdek aile, sisteme aynı nitelikleri ile hizmet eder. Çokça anlatıldığı gibi gelişmişliğin ve toplumsal ilerlemenin doğal bir oluşumu olarak değil aslında hukuksal yaptırımlar yoluyla zorla topluma kabul ettirilmiş bir yapıdır. Önceleri feodal aristokraside ardından yükselen burjuvaziye özgü bir yapı olarak görülen aile, modern sınıflı toplumda iktidar ve sermaye tekellerinin ihtiyaçları doğrultusunda yoksullar ve “ayaktakımı” için de bir zorunluluk haline getirilir. Kadınların “ev kadınlaştırılması” süreci uzun bir tarihselliğin ürünü olmakla beraber, kadının kamusal alandan dışlanarak özel alana hapsedilmesi, buna paralel cinsiyete dayalı iş bölümünün derinleşmesi, kadınlığın itaatkâr bir eş ve fedakâr anne rolünden ibaret tanımlanmasıyla iyice pekişir. Bu yapısıyla modern aile ataerki kapitalizm ve modern ulus devlet açısından oldukça işlevsel bir kurum niteliği taşır.

Modern aile, mevcut düzen açısından kadınlık ve erkeklığe dair tanımlamaların yeniden üretilmesi, verili cinsiyet kalıplarının sonraki kuşaklara aktarılması, toplumun denetim altında tutulması yoluyla sistemin sürekliliğini sağlar. İşçiler ve askerler olarak sisteme hizmet edecek çocukların doğurulması ve bu çocukların bakımı asıl olarak kadının sorumluluğunda görülür ve burada harcanan emek bütünüyle değersizleştirilir. Kadının görünmeyen emeği aynı zamanda sermaye tekellerinin maliyetlerini düşürmesi açısından da oldukça işlevseldir. Aile bunun yanında bir tüketim birimi olarak da pazarın hizmetine koşulur. Dolayısıyla mevcut düzeni sırtında taşıyan bu aile kurumunu iktidar düzeninin altından çekip alırsanız tüm düzen çöker.

Tam da bu sebeple kuruluşundan bu yana çok yönlü ideolojik aygıtlar ve aynı zamanda şiddet, ailenin ayakta kalması için her zaman eşzamanlı kullanılmış temel araçlardır. Kendi elinde bulundurduğu şiddet tekelinden pay verdiği erkek eliyle ya da bizzat oluşturduğu kurumlar aracılığıyla itaat etmeyene şiddet uygulama bu düzenin temel karakteridir. Bugün kadına yönelik şiddetin ve kadın cinayetlerinin kadınlar için en

korunaklı alan diye tarif edilen evlerde ve en yakınlarındaki/aileden erkekler tarafından uygulanması kesinlikle tesadüf olmadığı gibi münferit de değildir.

Kuşkusuz modern ailenin niteliklerine ve kadının bu sistem içinde hapsedilmek istendiği cendereye dair sayfalar dolusu değerlendirme ve tespit yapılabilir nitekim feminist hareketin, kadın özgürlük mücadelesinin her yönüyle ele aldığı ve deşifre ettiği bir kurumsal yapıdan bahsediyoruz. Ancak AKP iktidarının neredeyse 15 yıldır aile odaklı politikaları geliştirmek konusunda neden ısrar ettiğini, şiddet verileri ve işaret ettikleri yer ortadayken kadınları şiddetten koruyacak önlemleri geliştirmek bir yana neden görmezden geldiğini anlamak bakımından bu sınırlı değerlendirmeler dahi yeterli görünüyor.

Bugün kriz içinde olduğu tespit edilen aile, kriz içinde olan ataerkil kapitalizmin yansımasıdır. Dünyanın her yerinde modern ailenin çözülmesi bir yönüyle sistemin yapısal çelişkileri ile ilgilidir, ancak sistem krizinin asıl nedeni kadınların öncülük ettiği tarihsel toplumun demokratik direniş hattıdır. Cinsiyet çelişkilerinin açığa çıktığı ilk günden bu yana var olan kadın mücadele geleneği her türlü tahakküm ve sömürü ilişkisine itirazını ortaya koymuş, eril şiddet ve katliamların hiç eksik olmadığı mücadele tarihi boyunca özgürlük demekten vazgeçmemiştir.

Yeniden aileye dönecek olursak, kadınların örgütlü mücadelesinden yükselen başka türlü bir yaşamın mümkün olduğu çağrısı dünyanın her yerinde kadınlara ulaşmaktadır. Kadın emeğinin, bedeninin, duygusunun sömürsü üzerine kurulan erkek egemen ailenin reddi kadınların bu çağrıya verdiği cevaptır.

Verili yapıyla aileye karşı mücadelede farklılaşan bakış açıları mevcuttur. Temel problem ailenin erkek egemen kuruluşu ve erkek egemen sistemin hizmetine koşulmuş olmasıdır. Tüm sınıflı düzenler en temelde erkeğin kadınlara, insanın insanla, insanın doğayla kurduğu ilişkiyi tahakküm ve sömürü üretecek biçimde yapılandırması sayesinde varlığını sürdürür. Bu açıdan bakıldığında evlilik ve ailenin reddi elbette bir seçenektir. Bunun yanında binlerce yıllık bir tarihsellik içinde toplumu saran bu yapısalığı toplumun demokratik temelde yeniden inşası açısından ele almak önemlidir. Mülkiyetçi anlayışla kurulu eril hiyerarşik özünü özgür eş yaşam perspektifi ile baştan aşağı dönüştürmek aileyi sisteme değil özgür yaşama katkı sunan bir yapı haline getirir. Elbette bu zorlu mücadelede başarı ancak örgütlü kadın iradesi ve mücadelesiyle mümkündür.

İçinden geçtiğimiz süreç barış ve demokratik toplumun inşası kadar kadın özgürlük mücadelesinin güçlenerek sürmesi bakımından da büyük olanaklar sunuyor. Tam da bu nedenle erkeklere bırakamayacağımız kadar önemli. Evet, 8 Mart alanlarında kadınların haykırdığı gibi her açıdan bizim için bir mücadele yılı gelmekte olan, hepimize kolay gelsin.

Savaşın Cinsiyetlendirilmiş Konseptinde Kadın Yoksulluğu

Rojin Elif Tokur-23 Mart 2025

Savaş sonrası kadın kurumlarına yönelik kapatmalar ve uygulamalar ile kamusal hizmetlere erişimdeki kısıtlar, kayyumlar tarafından yönetilen yerel kurumların bütçelerinin cinsiyetçi tutumları ve mor bütçelemenin kaldırılması yapabilirlikten yoksunluk bağlamında kadın yoksulluğunu ortaya çıkarmakta ve kadınların iş gücü piyasasına girişinin engellenmesi sonucunu doğurmaktadır

Bariş halinde, savaşın zorla bıraktığı miras ile ne yapacağız? Bu soru, toplumsalın zamansal ve mekânsal ilişkisini yeniden tanımlayan ve siyasetin bir aracı niteliğinde yürütülen savaşı temsilleriyle birlikte okumayı gerektiriyor. Bu noktada yaşamsal ve duygusal olarak var olagelen ile miraslaştırılan alanlar arasında bir ayırım yapmak zorundayız. Çatışmalı süreç ile kentsel sosyal yaşam, gündelik pratikler, kültürel kodlar değişir ve sosyoekonomik eşitsizlikler derinleşir. Savaşın ürettiği değişim ve eşitsizlikleri toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinden okuyan Cockburn'e göre toplumsal cinsiyet ilişkileri savaşın başlangıcında, gelişmesinde ve devamında, sınıf ilişkileriyle ve etnik-ulusal ilişkilerle kesişmekte, bu ilişkileri karmaşıklaştırmakta, hatta bazen onlara üstün gelmektedir.[1] Ben de bu yazıda, zorla miras alanında savaşın cinsiyetçi boyutlarını konuşmak neden önemlidir? sorusunu tüm heterojenlikleriyle birlikte, genişleyen kesişimsellikleriyle ortaya çıkarmaya çalışacağım.

Savaş, cinsiyete dayalı hiyerarşiler üretir ve süreklilik kazanır. Bu süreklilikler içerisinde şiddetin tanımları da çoğalır. “Galtung şiddeti tanımlarken farklı şekilde kategorize eder. Şiddet üçgeni adını verdiği bu teorisi; Doğrudan şiddet, yapısal şiddet ve kültürel şiddet olarak üçe ayrılır”[2]. Yapısal şiddet dediğimiz savaşın kendini kurumsallaştırdığı, failin belirsizleştiği, eşitsizliklerin yaratıldığı şiddet biçimidir, ekonomik eşitsizlikleri içerir. Yapısal şiddetin politik düzenleyici mekanizmalarından biri de kadın yoksulluğudur. Bu noktada, “Sadece gelirden değil, gelir yaratan kaynaklardan da uzak olmak anlamında toplumun bölünmüşlüğüne çok boyutlu katmanlarını yoksulluk tanımına sığdırmak “yoksulluğun kadınsılaşması” kavramı konusunda bir sorun olarak karşımıza çıkar. [3] 2015 yılında “12-14 Ağustos öz yönetim talebiyle başlayan düşük yoğunluklu savaş ile 90’larda yaşanan zorunlu göç hali bir bakıma tekerrür etti”. [4] Kent savaşının merkezi haline gelen Sur, kentin yıkımı ve çok sayıda ölümlerle sonuçlandı. Çatışmalı süreç boyunca kadınlar savaş bağlamında özgün ve ikircikli bir rol yüklendiler. Günümüzde hala, Sur savaş mirasının somut ve soyut olarak varlığını sürdürdüğü bir yer, kültürel miras tanımının ötesine geçerek hakikat rejiminin yeniden kurgulandığı bir alandır. Ekonomik yoksullaşma konusunu ele alırken, bir yandan mikro ölçekte yaratılan sınıfsal farkı ele alırken öte yandan makro ölçekte de eşitsiz coğrafyaların inşasını kadın yoksulluğu üzerinden okumak önemlidir.

2015 sonrasında kadınların kent deneyimlerine bakıldığında, Sur’da savaş sonrası kamusal alanda korku, güvenlik ve gözetim arasında gezinme günlük yaşamın “normal”i haline getirilmiştir. Sayısı 200’ü geçen metruk yapıların varlığı ve mekânsal kullanımı kriminalize edilmenin bir aracı haline gelmiştir. Bu mekanlar en çok da kadınları şiddetin başlıca öznesi haline getirmektedir. Bu kapsamda, Amartya Sen’in çalışmasında ortaya koyduğu “yapabilirlikten yoksun olma”[5] yaklaşımından hareketle, yoksulluğu mutlak yoksulluk yerine göreceli yoksulluk üzerinden tekrar analiz ettiğimizde, gelirin nasıl dağıtıldığını sormak durumundayız.

Savaş sonrasında Suriçi’nde kriminalize edilen alanlara karşılık sosyomekansal kopuşların gerçekleşmemesi için gelir nasıl dağıtıldı? Bir yandan Suriçi’nde soylulaştırma ve mülksüzleştirme politikaları kapsamında ticarileştirilen alanlar, kentsel dokuya aykırı yapılar cinsiyete dayalı tasarıma dayanarak, kadınların tasarım dışı hissetmesine neden oluyor. Kadınların kamusal alanı deneyimleme şekli kadın yoksulluğunu derinleştiriyor. Yeni yatırım alanları ve yoksullaştırılan mahalleler arasında gelir dağılımı eşitsizliği mekânsal ve toplumsal ayrışmayı yaratarak kadınların yoksullaşmasına neden oluyor.

Kadınların çoğunlukla hane içi işlerde çalışması ve herhangi bir ücret veya sosyal güvenceye sahip olmaması yoksulluğu derinleştiriyor. Bir diğer yandan, kadınlara kamusal alanlara koşullu ve kontrollü erişim sağlama gerekliliğini sunan bir güvenlik söylemi üretiliyor. Kadınların gündelik yaşam pratiklerini ve boş zaman fırsatlarını engelleyen bir yerden zamansal olarak cinsiyetlendirilmiş bir kurgu ortaya koyuyor. Bu süreçte, kadınlara yönelik şiddet, dar bir şekilde kendiliğinden şiddet olarak tanımlanıyor. Bu dar algı, kadınların evlerinde hareket kabiliyetlerinin kısıtlanması şeklinde karşılaştıkları günlük yapılandırılmış şiddeti göz ardı ediyor.

Kentsel alanların cinsiyetlendirilmiş kullanımı en temelde cinsiyete dayalı iş bölümüne dayandırılır. Cinsiyete dayalı ilişkiler ile kadının ikincil pozisyonu sürdürülmeye çalışılır. Kadın evin sınırlarına hapsedilerek hareket alanı daraltılır, ev içi emeği görünmez kılınır. Kadınlar, ev mekânında yaşlılarla ilgilenmek, çocukları büyütmek ve ev içi emeği örgütleme durumunda bırakılır. Dolayısıyla, savaşın cinsiyetçi kentsel müdahalesi ile kadınların gündelik yaşamı, ekonomisi ve özgürlüğü bu zihniyet ile yeniden tayin edilir, toplumsal roller dağıtılır. Bu süreçte, Sur özelinde zorla miras olarak bırakılanlardan biri de aslında kadınlar arasında kolektif olarak inşa edilen dayanışma ve dirençlilik ilişkilerine hasar vererek cinsiyetçi sosyal çevrelerin yaratılmasıdır.

Öte yandan savaş sonrası kadın kurumlarına yönelik kapatmalar ve uygulamalar ile kamusal hizmetlere erişimdeki kısıtlar, kayyumlar tarafından yönetilen yerel kurumların bütçelerinin cinsiyetçi tutumları ve mor bütçelemenin kaldırılması yapabilirlikten yoksunluk bağlamında kadın yoksulluğunu ortaya çıkarmakta ve kadınların iş gücü piyasasına girişinin engellenmesi sonucunu doğurmaktadır. Kayyum öncesi dönemde açılan mahalledeki çamaşırhanelerin ve tandır evlerinin kayyum döneminde kapatılması bu durumun somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaşın getirdiği yıkımın yanı sıra, kadınlar çözüm araçlarından da yoksun bırakılmış ve yalnızlaştırılmışlardır.

Kayyum sonrası dönemde ise, yeniden kadınların kamusal hizmetlere erişimini güçlendirme, hukuki ve psikolojik destek ve dayanışma mekanizmalarının kurulması ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Bir yandan savaş sonrası zorla bırakılan miras alanların yarattığı kültürel ve sosyolojik bir çözülmenin aracı olan cinsiyetlendirilmiş mekân ve toplumsal alan konseptinin temsilleri varlığını sürdürürken diğer yandan kamusal alandaki bu çalışmalar “sömürgeleştirilen pratikler” olarak okunabilir. Mekânsal aidiyeti tahrip eden denetim araçlarının yoğunlaşmasına karşılık kadın birimlerinin inşa

edilmesi ve katılımının teşvik edilmesi tasarlanan erkek egemen ilişki ağlarını çatırdatmaktadır.

Bununla birlikte, tüm bu eşitsizlikler sarmalı veri adaletsizliği ile kendini doğallaştırır. Sur ilçesi günümüzde hala kentte derin yoksulluğun yaşandığı bir alan olmasına rağmen gelişmişlik endeksine göre üst sıralarda yer alabiliyor. Bu çelişkili durum yoksulluğun ve eşitsizliğin görünmezliğine neden olduğu gibi “veri adaletsizliği” sorununu da gündeme getirmektedir. Kent literatüründe sıklıkla kullanılan yaratıcı yıkım alanları verilerin çarpıtılmasına neden olarak, özel savaş politikasını ve faili gizlemektedir. Dolayısıyla, eril bir merkezle üretilen bir bilgi üretimi söz konusudur.

Suriçi sokakları kadınlar için paradoksal bir ikiliği temsil ediyor-hem aidiyet hem de yabancılaşmanın olduğu, dahil olma arayışının sürekli yerinden edilme duygularıyla karşılandığı bir yer. Dolayısıyla, kadın yoksulluğu meselesi savaşın bir ilintisi olarak değil yalnızca sermayenin bir sonucu olarak görünüyor ve eşitsizlik sınıfsallaştırılarak normalleştiriliyor. Bu bağlamda kadın yoksulluğu piyasadaki güç ilişkilerinin yanında sosyal ve siyasi hayattan bağımsız değerlendirilmemelidir. Bu değerlendirmeye ilişkin olarak, Birgit Sauer, bu durumu devletin “erkekliği” olarak tanımlar. Sauer, “devletin içirme ve dışlamayı –örneğin eğitime, sağlığa, işe, refah hizmetlerine, konut hakkına ya da politik katılıma erişim gibi- organize ettiği yöntemlerin hem patriarkal hem de aynı zamanda şiddete dayalı olduğunu öne sürer.[6]

Yapısal şiddetin politik düzenleyici mekanizmaları ile Suriçi’nde kadınlar, toplumsal-kamusal alanda yeniden konumlandırılıyor-yeniden tanımlanıyor. Dolayısıyla kadın yoksulluğu yerine “kadını yoksul bırakma veya yoksullaştırma” savaşın politik bir aracı olarak kendini yeniliyor. Kadınlar kent yaşamından dışlanarak sağlıksız ve güvencesiz ortamlarda ucuz iş gücü olarak kullanılmaktadır. Düşük ücretle, kayıt-dışı ve fason işlerde çalışmak, kadın istihdamının temel özelliği haline getirilmektedir. En ucuz yoksul işgücü olarak bir kadın nüfusu üretilmektedir. Kadınlar kötü çalışma koşullarına “razı” gelerek sermayenin ihtiyaçlarını düşük ücretle karşılamaktadır. Yapısal şiddet sarmalı içerisinde, ucuz ve kontrol edilebilir biçimde ‘ücretsiz işçi’ kategorisinde kadınlar hem hane içinde hem de hane dışı kayıtdışı işlerde çalışmaktadır. Böylece farklı mekânsal dokulardaki benzer gündelik-mekânsal pratikler üzerinden yeniden ve yeniden üretilmekte, gündelik-mekânsal ilişkilerde kadın emeğinin görünmezliği pekiştirilmektedir.

Sonuç olarak savaş, birbirine sızan, gözenekli bir kesişimsellikler sarmalı üreterek kadın yoksulluğunu kısır bir döngüye çevirir. Bu döngü, kadın yoksulluğunu savaşın inceltilmiş stratejileri üzerinden analiz etmeyi gerekli kılmaktadır.

---

[1] Cockburn, C. (2009). *Buradan Baktığımızda, Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi* (F. Özlen, Çev.). İstanbul: Metis.

[2] Demir, Ezgi Sıla (2022). *Kurumsallaşan Yapısal Şiddet*, Jin Dergi

[3] Köse, E. (2015). “Yoksulluk” Kavramının Cinsiyetlenmesine Dair Kısıt ve Olanaklar. *İDEALKENT*, 6(16), 258-282.

[4] Ekinci, Karadaş Esra, (2023). *Feminist Etnografi: Zorla Yerinden Kadınların Kent Deneyimleri & Stratejileri: Diyarbakır*, AĞ-DA Eren Deniz Tol Araştırma ve Savunuculuk Desteği Final Raporu

[5] SEN, Amartya (2004), *Özgürlükle Kalkınma*, Çev: Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

[6] Harders, C. (2018). Toplumsal Cinsiyet, Şiddet ve Çatışma Dönüşümü. *Toplumsal Cinsiyet ve Barış*, 23-71.

İslam ve Aile

Diba Keskin-23 Mart 2025

Zamanla öğrendiğim şey kadına yönelik her türlü kötülüğün din, iman, namus, gelenek örtüsüyle adeta doğallaştırılarak erkeklerin istedikleri gibi yaşadıkları ve eşlerine yaşattıkları haksızlıklardır

Geleneğimiz, kültürümüz ve hatta tahrif edilmiş inancımızda ailenin ve kadının başı erkek olarak kabul edilir. Kadını kimliksizleştiren bu anlayışta maalesef kadın kendine ait sözü olabilen, irade sahibi bir şahsiyet olarak kabul görmez. Tümüyle erkeğe ram olması istenir. Varlık alanı mutfak ile yatak odası arasında sınırlandırılmak istenir. Buna itiraz olduğunda da şiddet -çok doğal- olarak devreye girer. “Erkeğin olduğu yerde kadının alan kapsamı asla kabul görmez. Hele hele toplumsal hayatta düşünce, fikir ve yönetsel kurumlarda yer alamaz. Çünkü önder olan, akıl sahibi (!) erkektir. O yönetendir, ailenin ve kadının sahibidir. Peygamberler ve halifeler erkeklerden seçilmiştir. O halde evin ve ailenin de yönetimi erkekte olmalıdır. Çünkü yaradan dünya için sistemini böyle buyurmuştur.” İşte bizim dini külliyatımız böyle yazar. Bu anlayışa itiraz olunca ve sorgulamaya tabi tutulunca da hem dinci camiada hem de toplumun belli bir kesiminde adeta kıyamet koparılıyor. Maalesef bu kıyamet, sarsıntılarını erkekler eliyle evlere, yaşam alanlarına taşıyor. Halbuki dinimiz bize adaleti sevgiyi insanlık değerlerini hatırlatıp yaşama geçirmemizi emrediyordu. “Şüphesiz Allah adaleti, iyiliği ve yakınlara yardım etmeyi emredip hayasızlığı, fenalığı ve azgınlığı yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor. (Nahl 90)

Geçenlerde medyada kadın cinayetleri ile ilgili bir haber okudum. 2024 yılında 394 kadın erkekler eliyle öldürülmüş 259 kadın da şüpheli şekilde ölü bulunmuş. 2025 yılının Ocak ayında da yine erkekler eliyle, ki bu erkek genellikle eş, partner, baba ya da erkek kardeş oluyor. Bu şekilde 33 kadın öldürülmüş, 32 kadın da yaralanmış. En son olaydaki katil koca, satırla katlettiği eşi için ‘kıskançlık krizi geçirdim ve kendimi kaybettim’ dedi. Hani biz rahmet dini olan İslam’ın inananlarıydık. Merhametin ve naifliğin bedenleşmiş hali olan Hz. Muhammed’in ümmeti idik. Biz bu hale nasıl geldik? En sevdiğimiz eliyle nasıl böyle vahşice öldürülür olduk? Kadının yemesi içmesi, anne babasını ziyareti, eğitimi, iş hayatına girişi, yolculuğa çıkışı, cinsel istekleri, neyden haz alıp almayacağı, nasıl giyineceği, nasıl yürümesi gerektiği, ağız dolusu kahkaha atıp atamayacağını yazılı olduğu İslam ilmi halleri bu ölümler ve zulümler hakkında bir şeyler yazıyor mu diye bakmanızı öneririm.

Yıllar önce komşumuz olan bir kadının eşinden gördüğü şiddetten dolayı yüzündeki morlukları gördüğümde yaşadığım şoku unutamam. Beni böyle gören kayınvalidem şöyle tepki vermişti: “Kocasıdır döver de sever de. Kimsenin bir şey deme hakkı yoktur. Allah’ın ona verdiği bir haktır herkes bunu bilir. Sen daha gençsin zamanla öğrenirsin.” Zamanla öğrendiğim şey kadına yönelik her türlü kötülüğün din, iman, namus, gelenek örtüsüyle adeta doğallaştırılarak erkeklerin istedikleri gibi yaşadıkları ve eşlerine yaşattıkları haksızlıklardır. Acı olan, kadınların can güvenliğinin en emin olması gereken yerde yani ailesinde en çok tehlike altında olmasıdır. Bu öylesine söylediğim bir söz değil eldeki verilerin söylediğidir.

Kadın hakları aktivistleri bu şiddet meselesinde aile kurumuna yönelik eleştirilerini yaptıkları zaman dinci kesimlerden büyük tepkilerle karşılaşılıyorlar. Topluma bu insanların “aile kurumuna karşı olduklarını, aileyi ve aile üzerinden aslında gelenekleri ve İslam’ı kültürümüzle beraber toplumumuzu yıkmak istiyorlar, bizi dinsiz, ateist bir topluma çevirmek istiyorlar. Hz. Muhammed’in sünnetini yaşamamızı istemiyorlar” diye durmadan karalamalar, küfürler ve iftiralarla saldırıyorlar.

Hakikaten bizim toplumumuz inançlıdır. Kendi içinde, ailesinde kendince inancını yaşamak ister ve buna göre de hareket eder. Elbette Hz. Muhammed’in sünnetini de yaşamında uygulamak için uğraşır ama hangi sünnet? Peygamberin evlilik ve özel hayatına baktığımızda bu tabii ki o günün Arap toplumunun yaşayışı bağlamında olacaktır. Peygamber çok evliydi. Bazı kaynaklarda aynı anda 9 kadınla evli olduğu yazılır. Elimizde bulunan kaynakların hiçbirinde eşlerine yönelik en ufak bir hakaret ya da sözü yer almaz.

Özellikle naifliğine vurgu yapılır. Hz. Aişe'ye Peygamberimizin evdeki hali sorulduğunda şöyle cevap vermiştir. "O da normal bir insan gibiydi, elbisesini diker, ayakkabısını tamir eder, koyun sağlar ve kendi işlerini kendi yapardı." (Buhari. Libas, 10) Yine Hz. Aişe'den nakledilen bir rivayette şöyle söyler. "Resulullah -sav- evde ailesine yardımcı olur, kendi işlerini kendi yapardı." (Buhari Edep 39)

Erkeğin kadına ita amiri olmadığı, kadının erkeğe köle/cariye rolünde olmadığı, karşılıklı sevgi ve birlikteliğin yaşandığı, mekânların cennete evrildiği yer olmalıdır aile. Saygı sevgi ve dayanışmanın olması gereken bu kurumda eğer zulüm olursa bu İslami bir yaşam olamaz. Bizler de inananlar olarak bu mekânları AİLE EVİ DEĞİL ZULÜM EVİ olarak kabul ederiz. "Onlar –kadınlar sizin için bir örtüdür. Siz de onlar için bir örtüsünüz." (Bakara 187) Kadın ile erkeğin birbirine örtü olduğu, koruyucu kollayıcı ve karşılıklı sevginin hakim olduğu ailelerin bugünü ve geleceği cennete çevireceğine inanıyoruz.

Parsa Azize, Wenise Muradi, Abu Deryayi, Parsa Ahmadi ve Zeynep Celaliyan'a Mektup

Dara Süveyda-23 Mart 2025

Ve yeşerdik, yeşeriyoruz işte, ah demek yok artık bize bu dövüšte. Simurg'u öldürebilir mi kimse? Ateşten kadınları durdurabilen olmuş mu geçmişte? Akbabalar düşçe peşimize gökyüzünde eksilir miyiz sizce?

Merhaba sevgili dostlarım, kız kardeşlerim, yoldaşlarım. Sizi, "Jin, Jiyan, Azadî" meşalesini taşıyan, meşalelerin bizatihi ateşi olan kadınları, haber bültenlerinin satır aralarında duydum, gördüm.

O günden bugüne, size ruhta, duyguda, zihinde ulaşmış olsam da sesimi bir şekilde duyurmak, sesinize ses olmak için ne yapmalı diye, kibrit kutusu kadar göz önünde bırakarak düşünüp durdum sizi. Haber bültenlerinin satır aralarına sığmayacak kadar büyük olan siz kadınlara yapılanlar ve hâlâ da yapılmakta olanlar, susmaya ve durmaya sığmayacak kadar birbirine eşit.

Size deli gibi bakanlar, size *Ah Ahu* adına bilim, akademi derken; Tahran Üniversitesi meydanındaki o asiliği, o ateşten yüreği bedenine taşan insanın yüzü ne güzeldi...

Selam olsun sana, deli kadın Werise Muradi, Paxşan Azize, Zeynep Celaliyan.

O duvarları çatlatan, köhnemişlerin bedeninde patlayan, açlığa ve ölüme yatan, ateşten özgür bedeniniz...İsyanınız ne muhteşem öyle!

Selam olsun size Ah, Parsa Ahmadi.

“Dans edemeyeceksem, bu devrim benim değildir” diyen Emma’nın ruhunu diriltten sahnede;

“Şarkı söylemeyeceksem, bu ülke benim değil” diyen, o susmayan dilinize, durmayan elinize, kısılmayan sesinize, cesaretinize... Örtülere inat kapanmayan özgür kara saçlarınıza, zapt u rapt edilmeyen bedeninize, yüreğinize, bilincinize bin selam, deli kadınlar. Tanıyorum sizi. Siz, o gidip de ateşle bir, bir de ateş olan kelebeklersiniz. Tanıdım, siz O’sunuz.

Hani o “en günahsız olanınız taş atsin” diyen Magdalalı Meryem’siniz. Tanıdım, siz O’sunuz... Cavdan, Zenabia, Jem Dare, Mahsa, Arya, Seva’sınız...Bendensiniz, sizim, sizdenim...İsyan ateşi, bedenlerinize yüzyıllık kadın olanın zarafeti mahiyetinde deli gömleği, kara çarşafı, beyaz kefeni giydirdi bu namus, erkektir. Onlar giydirdi bizi, onlar soydu bizi, onlar bizi pay etti, onlar bizim payımıza düşeni söyledi:

*“Ah budur benim payıma düşen,
Budur benim payıma düşen.
Benim payıma düşen, bir perde asılmasının
Benden aldığı gökyüzüdür.
Benim payıma düşen, terk edilmeyip
Merdivenlerden inmek ve ulaşmaktır bir şeylere.
Yürüyüşe, gurbete...
Benim payıma, anılar bahçesinde hüzünlü ölmek düşmüştür.
Ellerimi bahçeye dikiyorum.
Yeşereceğim.
Biliyorum, biliyorum, biliyorum.” (Firuz)*

Ve yeşerdik, yeşeriyoruz işte, ah demek yok artık bize bu dövüşte. Simurg’u öldürebilir mi kimse? Ateşten kadınları durdurabilen olmuş mu geçmişte? Akbabalar düşçe peşimize gökyüzünde eksilir miyiz sizce?

*“Tepemde bir akbaba
hırsla ölmemi bekliyor
ben ise düşünüyorum
nasıl bir tuzak kurayım ki
bana yaklaşsın da*

onu vurayım
soluk almak için
oturmaya kalksam
işte yıkıldı diye
saldırıyor yüzüme
onu vurmak için
anlayınca fırsat beklediğimi
hızla dönüyor gökyüzüne
kuşaktan kuşağa
onca insanlar öldü
yem olarak, şu ihtiyar akbabaya
deneyimlerim sesleniyor ki
bitimindeyiz zamanın
yaklaşan bir sonu var
ya senin, ya ihtiyar akbabanın
bu cadı, bu kocamış
leş yiyenin yazgısı, sana bağlı
başaramazsan eğer
sıran geldi demektir
tepemde bir akbaba
hırsla bekliyor ölmemi
vay eğer
fırsatı ben kaçırırsam
dökülüyor suskunluğuna akşamın
ezanın ayak sesleri
kent akşamının hayalinde yanıyor
altın ormanları düşlerin
ve odamın suskunluğunda
cuma akşamıyla uğraşiyor
ezanın ayak sesleri
benim elimde kitap
cuma akşamı sessiz
kopuk kopuk geliyor kulağıma,
ezan
kime söylüyor

ne diyor

...”

(Furuğ Ferruhzad)

Şirin Elamhali’yi tanır mıydınız? O da Akbabalarla girişmişti büyük bir kavgaya, o da eksildi mi? Şirinler daha büyük daha cesur gelmediler mi bugünlere? Şimdi onun durduğu yerde siz varsınız dostlarım, kardeşlerim ve siz kız kardeşlerim. Çıplak bedeninizde direnişe yatırdığınız bedenlerinizle en utanç olanın, en büyük suçun, boyundan geçen yaşlı urgan, giydirilen deli gömlek, kör göz, duymayan kulak olduğunu bir kez daha haykırdınız bizlere.

Bu dünyada öldürerek “kahraman” olur da bu erkeklik. Kadın öldükten sonra mı, kimileri için “kahraman”, kimileri için doğuştan “mağdur” olur?

Sevmem, pankartlarda katledilen kadınların resminin taşınmasını. Çünkü bilirim o donmuş an’ın karesinde gülen gözler görmeyecek tüm olup bitenleri. Ben seni, ey Ahu, ben seni ey Pexşîn, Werice, Zeynep, Perisu yaşarken ve bu yaşam için savaşırken, özgürken ve bu özgürlük tutkusuyla tüm dünya kadınlarına ulaşmaya çalışırken seviyorum.

Jin Jiyân Azadî’yi sizlerle bir şarkı gibi söylemeyi ve şarkıyla sizlerle özgürlüğü tam tadında yaşamayı, dünyayı hep birlikte daha yaşanır kılmayı seviyorum. Sizleri sloganlarla anmak değil gayem, sizlerle birlikte en güzel özgürlük şarkıları söylemektir, esas özlemdir.

Yaşayalım! Yaşayalım ki umutlar çoğalsın, hayaller kurulsun, çirkinlikler kurusun, karanlık ve kara giyinen adamlar kendi karanlıklarına boğulsun, Ehriman ve Ahura Mazda’nın tohum attığı topraklarda, kadınlar “tarla” diye değil, yaşam ve özgürlük diye yaşam sürsün.

Baba-oğul, kutsal ruh üçlemelerle kurulan tüm eril erkekliklere inat... Jin Jiyân Azadî ...üçten otuz, otuzdan üç yüz Simurg doğursun.

Bize yarattığınız güzelliklere kastedenler yanacak, bize dost eliyle uzananlar estetik ve muhteşemliklerle dolu dünyamızda yer bulacak, kanmayacak ve kandırılmayacağız. Güzel sözlerle celladının verdiği gülün, ömür gün mezarına konan çiçek olduğunu bilerek büyüteceğiz.

Narinlerimizi Sıllarımız Rojîn ve Gülistanlarımızla

Yaşayalım dostlarımız, çünkü biz yaşadıkça başka bir dünya mümkün ve yaşanılır olur..
Biz azaldıkça da işte !...böyle olur.

Umudumuzu kaybetmeyin, unutulduğunuzu zannetmeyin. Unutanların sayısı çoğunlukta olsa da, unutmayan ve asla da unutmayacak olanlar da var burada.

Aslında mektubum sizi duymayanlara belki satırları hiç okumayacak olan âmâlara, okusa da kendini çaresiz sayanlara ....

Yeşeren ellerinizde o mor yüreklerinizden, o yasaklı saçlarınızdan, kahkahalarınızdan, dirençle, umutla, hasretle öperim.

Sevgil Paxşin, Sevgil Ahu (veya Abu), Sevgili Werice, sevgili Seynep, Sevgili Perisu ve nice özgür ruhlu kadın ve kız çocukları ...